

Vertrouwen

viering van 17 oktober 2010

Waar het over gaat

Zit mijn portemonnee nog wel in m'n tas? Wie is die man of vrouw eigenlijk, die naast me zit? En zou straks mijn jas nog wel aan de kapstok hangen? Vragen die we ons waarschijnlijk niet stellen, want we vertrouwen het hier wel. We vertrouwden erop dat de dienst daadwerkelijk om 10.30 zou beginnen, zoals we er ook op vertrouwen dat we zo tegen twaalfen weer huiswaarts kunnen gaan.

U vertrouwt erop dat wat hier gezegd, gezongen en gedaan wordt, de moeite waard is en u vertrouwt er ook op dat dat geen uren zal duren. U schenkt ons uw vertrouwen — binnen bepaalde grenzen natuurlijk.

We bevinden ons in de kerk en de kerk is - als het goed is - een ruimte van vertrouwen. We zijn hier samen als mensen die elkaar kunnen vertrouwen.

En we vertrouwen erop dat we hier samen zijn in de Naam van de Levende, die trouw is tot in eeuwigheid.

Vertrouwen is het thema van deze viering. Wie is te vertrouwen? Ben ik het? En heb ik het? Ben ik in staat vertrouwen te stellen in de ander? In God?

Vertrouwen heeft verschillende lagen. Zonder vertrouwen kunnen mensen niet samenleven. Maar het vertrouwen dat wij hebben op de tram die op tijd rijdt is een ander vertrouwen dan het vertrouwen in de economie of in de overheid.

Nog weer heel anders, veel dichterbij onze huid is het vertrouwen dat we hebben in onze ouders, in onze kinderen, in onze geliefden, in God, in onszelf. Als ons dat lukt tenminste, want niet iedereen is in staat om vertrouwen te ontvangen, niet iedereen is in staat om vertrouwen te geven.

Zo zitten we hier: als mensen op zoek naar de moed om te vertrouwen. Vertrouwen in elkaar, vertrouwen in onszelf en vertrouwen in God.

We zoeken de geest in liederen en gebeden. We stellen onze vertrouwensvragen aan de profeet Jona. En we vieren het vertrouwen dat God in mensen heeft door samen brood en wijn te delen. Daarin willen we een betrouwbare gemeenschap zijn: dat wij dat vertrouwen niet alleen genieten, maar ook breken en delen met de mensen om ons heen.

Toespraak

Vertrouwen, dat is waar op dit moment behoorlijk aan schort in onze westerse democratieën. Vertrouwen van burgers in instituties, in de overheid en vertrouwen van burgers onderling: het brokkelt af. Ooit was Nederland een schoolvoorbeeld van een high trust society. Maar het lijkt wel alsof het in korte tijd is veranderd in een land, dat door wantrouwen gedomineerd wordt. Rapporten signaleren een afnemende betrokkenheid van mensen op elkaar. De sociale cohesie brokkelt af en de helft van de mensen heeft het vertrouwen in de democratie verloren. De gevolgen zijn bekend: anonimiteit, vervreemding, eenzaamheid, onveiligheid, criminaliteit.

Het wantrouwen ligt voor het oprapen. Mensen kennen hun burens niet meer en verschansen zich in hun huizen. Bovendien hebben Hindoestanen, Marokkanen en Turken ons zo vertrouwde straatbeeld ingrijpend veranderd. Het woord 'politiek' roept een sfeer van onbetrouwbaarheid op. De kredietcrisis en de ondergang van de DSB zouden tien jaar geleden onmogelijk hebben geleken, maar hebben de vertrouwenscrisis verdiept.

Met het beeld van de flyer van deze dienst: de vertrouwensrivier die door onze samenleving stroomt en onze stad voedt, is zwaar vervuild.

In talloze opzichten zijn we veiliger dan onze voorouders. We zijn beter beschermd tegen ziekte, geweld en armoede dan waar ook ter wereld. En toch zijn we bang. We zijn bang voor de gevaren die we zelf

gecreëerd hebben: ecologische rampen, de gekke koeienziekte, de stijging van de zeespiegel, genetisch gemodificeerde landbouwproducten, een computervirus, bang voor arbeidsmigranten en economische gelukzoekers die op onze welvaart afkomen.

In dit klimaat van verontrusting bedrijven politici en bestuurders dan ook nog eens 'angstpolitiek'. Ze maken misbruik van de angst voor ladingen immigranten, voor geweld in onze binnensteden, voor de ineenstorting van onze gezondheidszorg, voor de totalitaire ideologie van de islam. Angst en agressie gaan hand in hand. De toon verhardt, de taal verruwt en de zinnen worden dreigender. De rivier die als een levensader van vertrouwen onze stad zou moeten doorstromen, is verontreinigd met het gif van de angst.

Onze samenleving heeft vertrouwen nodig. En dan bedoel ik niet zozeer het vertrouwen van statistieken, die een stijgend vertrouwen meten naarmate het inkomen hoger is. Misschien dat de Nationale DenkTank van 2010 oplossingen biedt? Elk jaar werken twintig veelbelovende jonge wetenschappers drie maanden lang aan creatieve en praktische oplossingen voor een urgent maatschappelijk probleem en dit jaar is dat het gebrek aan vertrouwen in een veranderende samenleving.

Ik vind het moeilijk om in 'oplossingen' te geloven als het om vertrouwen gaat. Ik wil in mensen geloven, die zich verzetten tegen de angst en de argwaan. Ik wil mijn hoop stellen op mensen die weigeren om uit wantrouwen te leven. Mensen die de moed hebben om hun vertrouwen op andere mensen te stellen. Want er is moed nodig om te vertrouwen. Het is niet zo dat vertrouwen betekent, dat je niet bang bent. Vertrouwen vraagt van ons dat we in staat zijn onze angst en onze argwaan los te laten. In een atmosfeer die met angst gevuld is, kan het loslaten van angst voelen als een val, een sprong in het diepe. De tegenpool van loslaten is vasthouden, bezitten of bezet worden. Angst kan ons bezet houden als een demon. Wie uit vertrouwen wil leven, moet zich van deze demon losmaken, moet zich van deze bezetting bevrijden. Angst en argwaan kunnen verkrampen, zetten mensen op slot en sluiten samenlevingen af. Vertrouwen is nodig om openingen te zoeken en nieuwe wegen in te kunnen slaan. Vertrouwen is een voorwaarde voor de vernieuwing van onze geest, voor herbronning in ons leven. Vertrouwen is net zo hard nodig voor de samenleving, om de toekomst open te houden.

Met dit vertrouwen moeten we maar eens naar Jona gaan luisteren. Wat kan Den Haag van Ninevé leren? Ninevé bekeert zich! Zou dat geen prachtige 'creatieve en praktische oplossing' kunnen zijn voor onze urgente maatschappelijke vertrouwenscrisis? Een algehele bekering tot vertrouwen?!

Of lijken wij meer op Jona, die zo'n happy end niet kan verkroppen?

Prachtig heeft Karel Eykman hem getypeerd, zoals ie daar zit op de heuvel buiten de stad. Het grote aftellen kan beginnen. Nog tien seconden en de pleuris breekt uit. Dan gaat met veel gedonder het hele godvergeten Nineve ten onder. Drie, Twee, Een, Nul... Nul!!

Maar er gebeurt niets. God zal toch niet zo gek zijn om alsnog... Zou God dan werkelijk...

Heeft hij voor spek en bonen God woord verkondigd? Jona voelt zich in de maling genomen, voor schut gezet. En hij pikt het niet. Want dat zou lekker makkelijk zijn! Eerst mag dat schorem van Nineve lekker zondigen met drank en drugs en sex. En je dan op het laatste moment nog even snel bekeren, zeker. Om zo je terechte straf te ontlopen. Nee God, afspraak is afspraak. Als profeet kun je daar toch geen rekening mee gaan houden — dat God onaangekondigd opeens met zoiets aankomt als vergeving. Is Hij nou helemaal?!

Jona is een profetenboekje vol humor, zelfspot en kritiek. Op het scherpst van de snede, dat wel. Ongetwijfeld bevat dit profetenboekje een felle polemiek van een groep schriftgeleerden tegen een nationalistisch begrepen Joodse godsdienst. Het boekje Jona onderstreept dat God in zijn uitverkiezing van Israël het heil van alle volken op het oog heeft. En als we dan even nadenken, moeten we voor Jona wel begrip op kunnen brengen. Na Angstland Egypte, na Babylon en Nineve moesten Rome en Auschwitz nog volgen. Namen die staan voor onderdrukking, deportatie en vernietiging van Israël.

Er is een schilderij van ene Eugene Abeshaus dat Jonah in Haifa Port heet. We zien de enorme opengesperde bek van de vis die als ware hij een schip in de haven heeft aangelegd. Uit die opengesperde bek komt Jona wandelen, met twee koffers in zijn handen. Hij is onmiskenbaar een Joodse overlevende uit de Tweede Wereldoorlog, die een veilig heenkomen zoekt in Israël. Hij doet denken aan de Jood die als eeuwige migrant overal vreemdeling, vluchteling en vervolgd is geweest en voet aan wal zet in de piepjonge Joodse staat Israël. Deze Jona heeft de grootste moeite om andere volken te vertrouwen, laat staan om hen te kunnen zien in het licht van Gods genade.

Meer algemeen zou je kunnen zeggen dat het boek Jona kritisch de draak steekt met mensen als Jona, voor wie God zich heeft te houden aan de beelden die ze van hem hebben. Als God te vertrouwen is, dan kan hij het niet maken om op gemaakte afspraken terug te komen. Anders zou Hij wel erg willekeurig en onbetrouwbaar zijn.

Wat stelt bovendien deze God nog voor als je je ergste vijand moet gaan vertellen dat genade voor recht gaat? Zegt de Thora niet dat God de ongerechtigheden van de volkeren niet onbestraft zal laten? En toen Israël gebukt ging onder de tirannie van Assyrië, hebben de Profeten Israël toen niet getroost met de belofte dat God Nineve ondersteboven zou keren? Zou God dan werkelijk zo onbetrouwbaar zijn?

Jona verzet zich tegen Gods genade voor Nineve. Jona verzet zich tegen Gods betrouwbaarheid, die veel dieper steekt dan de betrouwbaarheid van 'afpraak is afspraak'. Jona houdt zich vast aan Gods rechtvaardigheid en zijn verzet is een verzet tegen Gods liefde. Maar juist in die liefde is Gods betrouwbaarheid te vinden. Jona, die nota bene zelf in de vis moest leren wat genade is, juist hij had toch beter kunnen weten? Maar Jona kan het niet uitstaan dat Gods barmhartigheid uit de schaduw van Gods rechtvaardigheid treedt. Dat de mildheid van God hier de overhand krijgt over het oordeel van God. Dat God vrij is om berouw te hebben over het onheil dat Nineve over zichzelf afroept. Genade is Gods recht. Al was het maar vanwege al die dieren...

Het kost minder moeite een miljoenenstad vol verdorven heidenen te bekeren, dan één vroom mens als Jona... Terwijl Nineve zich tot God bekeert en God zich tot Nineve bekeert, volhardt Jona in zijn vrome en principiële isolement. Hoezeer God ook zijn best doet Jona tot omkeer te bewegen.

Hij gaat op de heuvel zitten en bouwt een afdakje voor zichzelf. Natuurlijk: een loofhut is het! De loofhut is de plaats waar Israël zich de genade herinnert en waar het zingt van Gods goedheid. Een vierplaats. Een plek waar we ons herinneren hoe genadig God met ons omgaat en van waaruit we dan met nieuwe ogen en met hernieuwde liefde naar de mensen kijken. Maar voor Jona is de vierplaats een uitkijkhut geworden, die zicht zal bieden op het einde van Nineve.

Jona is niet begaan met de stad zoals hij had moeten zijn: blij met de blijden, bedroefd met de bedroefden. Als de stad verwoest wordt, wil hij zelf niet mee ten onder gaan. En als de stad gespaard wordt, wil Jona niet een van de gespaarden zijn maar sterven.

Jona daagt ons uit om niet alleen maar toe te kijken en af te wachten omdat het toch wel mis zal gaan. Jona daagt ons uit om op te staan, van onze eigen veilige heuvel af te dalen en de stad in te gaan. Vanuit mededogen en vanuit solidariteit. Vanuit een vertrouwen in de Levende God die zich kan omkeren, die van mensen houdt en zich telkens weer naar ons omkeert. En daarom ook vanuit een open vertrouwen in onze samenleving, in onze stad en de mensen die daarin wonen.

Vanuit de uitnodiging dat Gods barmhartigheid zich uitstrekt tot mensen aan wie wij dat uit onszelf niet zouden gunnen. Als we straks brood en wijn delen, nemen we die uitnodiging aan. Dan betreden we de ruimte van Gods genade die groter is dan wij ons hadden bedacht. Het is niet aan ons om die ruimte te beperken of af te sluiten. Dat krijgt door de week in deze kerk gestalte.

Zo kan het verhaal van Jona ons helpen los te laten. Onze angst en argwaan, onze verontrusting en verontwaardiging houden ons bezet. Onze waan en zelfverweer, onze opgebouwde schijnzekerheden verbergen de mens die we werkelijk zijn. Die los te laten voelt als vallen. Maar we hebben niets te vrezen. We hebben de bodem geraakt: dieper dan de bodem van Gods hart kunnen wij niet vallen. Dat is het diepste vertrouwen.

Vanuit dat diepe vertrouwen is het soms mogelijk dat ommekeer geschiedt. Stad en God keren zich om! Mensen keren zich om. Ze laten het oude los, maken zich vrij van angst en wantrouwen, en wenden zich tot een nieuwe toekomst. Vanzelf gaat het niet. Kijk maar naar de moeite die Nineve zich getroost. Het vraagt van ons nederigheid, deemoed. Het vraagt van ons dat we al onze luister afleggen, zoals ook de koning van Nineve dat doet. Dat is vertrouwen: de moed hebben om af te leggen wat we niet ten diepste zijn. Zodat aan het licht komt de mens die ik mag zijn.

Laten we met dit nederige vertrouwen onze stad en ons land omkeren. In het licht van de Liefde van de Levende God. Amen.